

Cristianos y democracia, C. Izquierdo, C. Soler (red.),
Pamplona: Editorial Eunsa 2006, ss. 364.

Chrześcijaństwo jest nośnikiem wspaniałych prawd o ludzkiej osobie i wspólnocie ludzkiej, pochodzeniu i przeznaczeniu człowieka. Demokracja musi przeanalizować chrześcijańskie zasady nieinstrumentalizowania istoty ludzkiej i ochrony słabych, aby nie czyniła wszystkiego tego, co formalnie jest w stanie uczynić. Demokracja potrzebuje chrześcijaństwa – i potrzebuje go w wyraźny sposób.

Relacje między Kościołem i demokracją obejmują szerokie spektrum rozważań dotyczących różnych punktów widzenia: historycznego, filozoficznego, prawnego, socjologicznego i teologicznego. Książka *Cristianos y democracia* (Chrześcijaństwo i demokracja) pod redakcją dwóch profesorów Uniwersytetu Navarry w Pamplonie stanowi istotny wkład w kwestie związane z wzajemnymi relacjami pomiędzy Kościołem a demokracją. Czytelnik w omawianej pozycji napotka trzy bloki tematyczne:

I. W pierwszym spotykamy następujące artykuły dotyczące refleksji fundamentalnej nad tytułowym zagadnieniem dzieła.

Carlos Soler w artykule „*La valoración de la democracia en el Magisterio de Juan Pablo*

II 1978-2004” (ss. 17-46) (Ocena demokracji w nauczaniu Jana Pawła II 1978-2004) dokonuje podsumowania pontyfikatu Jana Pawła II z punktu widzenia jego wypowiedzi na temat demokracji. Autor wychodzi od przedstawienia personalistycznej koncepcji człowieka i jego godności. Następnie analizując papieskie dokumenty, konkluduje, iż polski papież pozytywnie ocenia demokrację. „Prawdziwa demokracja – pisze autor – powinna respektować serię wartości, które dziś są związane z prawami człowieka, a które to prawa winny być przestrzegane przez państwo”.

Andrés Ollero – profesor filozofii prawa z Madrytu – w artykule „*Democracia y relativismo en una sociedad multicultural*” (ss. 47-68) (Demokracja i relatywizm w społeczeństwie wielokulturowym) porusza problematykę moralną i etyczną. Wychodzi od relacji prawa i moralności, etyki publicznej i prywatnej. Następnie autor zajmuje się zagadnieniem konsensusu i pluralizmu oraz konsensusu i prawa w społeczeństwie wielokulturowym, w którym demokracja odrzuca relatywizm.

„*Democracia y convicciones. Es más fácil la tolerancia para un escéptico?*” (ss. 69-85) (Demokracja i przekonania. Czy dla sceptyka łatwiejsza jest tolerancja?) to kolejny artykuł profesora filozofii pozytywnej Uniwersytetu Navarry Alfredo Cruz Prados. Przypomina w nim przypadek Rocco Buttiglione, kandydata na komisarza europejskiego. Publiczne proklamowanie wiary oznacza dla katolika świadectwo wierności własnym przekonaniom. Buttiglione stwierdził, że wiara nie pozwala mu na zaakceptowanie pewnych propozycji politycznych oraz, że jego przypadek oznacza konflikt polityka z własnym sumieniem. Demokracja, zdaniem profesora z Pamplony jest sposobem podejmowania decyzji politycznych.

Rafael Navarro – Valls w artykule „*Tolerancia, laicidad y libertad religiosa*” (ss. 87-96) (Tolerancja, laicyzm i wolność religijna) podejmuje zagadnienie tolerancji i równości, wolności i laicyzmu i wreszcie wzajemnych relacji między państwem a Kościołem.

Kolejnym artykułem jest ekspozycja aktualnego dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Navarry Jorge Mirasa pt. „*Intromisión religiosa en el ámbito político. Nota sobre el derecho de la Iglesia a pronunciarse acerca de cuestiones que afectan a la vida pública*” (ss. 97-122) (Wpływ religii na sprawy polityczne. Uwaga o prawie Kościoła do wypowiedziania się w kwestiach dotyczących życia publicznego). Autor wyjaśnia najpierw w sposób syntetyczny podstawowe pryncypia, które mówią o katolickiej wizji dotyczącej relacji między Kościołem, światem i polityką. Następnie wspomina o misji duchowej Kościoła dotyczącej rzeczywistości doczesnej, bazując przede wszystkim na nauczaniu soborowym w tej materii (GS). Po tych uwagach prof. Miras analizuje dwie rzeczywistości: wiernych i obywateli. Kończąc swoje wywody konkluduje, że relacje między Kościołem a społeczno-

ścią cywilną nie mogą być zredukowane do relacji, jakie są przypisane hierarchii kościelnej w materii spraw doczesnych.

Następnym artykułem, tym razem autorstwa Cesara Izquierdo – profesora teologii fundamentalnej Uniwersytetu Navarry – jest „*La moral de la sociedad. La ética civil: un intento de moral no religiosa*” (ss. 121-143) (Moralność społeczeństwa. Etyka cywilna: próba moralności niereligijnej) Autor rozpoczyna swój artykuł od krótkiej analizy instrukcji pasterskiej Episkopatu Hiszpanii *Prawda was wyzwoli* o sumieniu chrześcijańskim w aktualnej sytuacji moralnej Hiszpanii. W dalszej części analizuje etykę cywilną jako etykę niereligijną, tzn. „etykę minimum”. Po tych dywagacjach profesor z Navarry przechodzi do analizy pewnika moralnego, jakim jest odniesienie do śmierci. Czy życie ma sens? Czy jest życie po śmierci?. To tylko niektóre pytania, na które stara się odpowiedzieć autor.

Pierwszą część recenzowanego dzieła zamyka artykuł Diego Contrerasa pt. „*La Iglesia de papel. La prensa y las intervenciones de la jerarquía eclesiástica*” (ss. 145-167) (Kościół na papierze. Prasa i interwencje hierarchii kościelnej). Jest to studium socjologiczne. Według autora 85 % publikowanych tekstów religijnych publikowanych przez dziesięć dzienników („*Corriere della Sera*” i „*La Republica*” – Włochy; „*The New York Times*” i „*The Wall Street Journal*” – USA; „*ABC*” i „*El País*” – Hiszpania; „*Le Figaro*” i „*Le Monde*” – Francja; „*The Daily Telegraph*” i „*The Guardian*” – Wielka Brytania) dotyczy Kościoła katolickiego. Na koniec autor zwraca wagę na pięć tendencji w przekazywaniu informacji na temat Kościoła: z punktu widzenia laika; z punktu widzenia laika pluralisty; libertyna; konserwatywnego liberała; i chrześcijańskiego liberała.

II. W drugim bloku są przedstawiane tematy dotyczące Kościoła i demokracji bezpośrednio związane z Hiszpanią. Są one rozpatrywane z dwóch punktów widzenia: historycznego i prawnego.

Pierwszy z artykułów to studium historyczne przedstawione przez Fernando de Meer „*De la República laica a la Monarquía parlamentaria aconfesional pasando por un Estado católico*” (ss. 169-189) (Od republiki laickiej do akonfesyjnej monarchii parlamentarnej przechodząc przez państwo katolickie). Autor zajmuje się podaniem faktów historycznych dotyczących wzajemnych relacji kościół – państwo w okresie od republiki aż do monarchii parlamentarnej.

La supremacía de la cuestión religiosa en la Constitución de 1978” (ss. 191-203)

(Przewyciężenie kwestii religijnej w konstytucji z 1978) – to kolejny artykuł Alberta de la Hera, który dokonuje wnikliwej analizy konstytucji hiszpańskiej w części dotyczącej wolności religijnej.

Profesor prawa wyznaniowego Jorge Otaduy w artykule „*La enseñanza de las religiones*.

Claves de un nuevo modelo” (ss. 205-224) (Nauczanie religii. Klucze do nowego modelu) stwierdza, że 25 lat od proklamowania konstytucji, problem formacji religijnej i moralnej w kwestii nauczania, ciągle nie jest rozwiązany.

Ostatni artykuł tego bloku „*Libertad de enseñanza y enseñanza religiosa hoy. Aspectos educativos*” (ss. 225-253) (Wolność nauczania i nauczanie religijne dzisiaj. Aspekty edukacyjne) dotyczy wzajemnych relacji między wolnością nauczania i nauczaniem religijnym. Autor – Andrés Jimenéz Abad – zauważa, że nauczanie religii w szkołach jest przed wszystkim niezbywalnym prawem rodziców. Na poparcie swoich tez przywołuje nie tylko konstytucję Hiszpanii, ale także inne dokumenty międzynarodowe.

III. Wreszcie trzeci blok przedstawia dokładne studium dwóch zasadniczych kwestii w relacji między Kościołem a Państwem: dotyczących życia oraz małżeństwa i rodziny.

W pierwszym artykule „*Derecho a la vida y democracia*” (Prawo do życia a demokracja)

(ss. 255-283) Eduardo Terrosa – profesor antropologii – wśród fundamentalnych wartości demokracji wymienia m.in. prawo do życia. Podejmuje także tematykę związaną z prawem embrionu do życia. Następnie możemy przeczytać o relacji osoby do swojego własnego

ciała oraz o stanowisku Kościoła w tej materii, poruszając przy tej okazji zagadnienie eutanazji. W konkluzji autor przytacza dokument soborowy *Gaudium et spes* 19, 1.

„*Modelos de familia y heterosexualidad del matrimonio. El Estado y el Derecho ante la realidad familiar*” (ss. 285-306) (Modele rodziny i małżeństwo heteroseksualne. Państwo i prawo w stosunku do rzeczywistości rodzinnej) to kolejny artykuł autorstwa Marii Elósegui. Autorka w niniejszym artykule podejmuje następujące zagadnienia: Etyka a prawo rodziny; Etyka śródziemnomorska w relacji do etyki liberalnej; Heteroseksualność jako fundamentalna kwestia małżeństwa; Relacja między biologią, rodziną i prawem; Ochrona prawna ojcostwa i macierzyństwa.

Profesor prawa małżeńskiego Juan Ignacio Bañares w artykule: „*Matrimonio ante el Estado y matrimonio ante la Iglesia*” (ss. 307-332) (Małżeństwo wobec Państwa i małżeństwo wobec Kościoła) przedstawia małżeństwo jako sytuację najbardziej powszechną w życiu człowieka. Najpierw stwierdza, że małżeństwo jest potencjalnie dla wszystkich. Jest „potencjalnie”, ponieważ nikt nie jest obligowany do zawarcia małżeństwa. W dalszej części profesor z Pamplony przedstawia jurysdykcję kościoła katolickiego i innych wyznań w stosunku do małżeństwa. Na zakończenie natomiast przedstawia małżeństwo w dwóch systemach: cywilnym i kościelnym.

Ostatnim artykułem tego bloku jest studium Francis Pérez – Madrid pt. „*Los movimientos migratorios en un Estado laico*” (ss. 333-358) (Ruchy migracyjne w państwie laickim). Pani profesor zajmuje się wpływem, jaki posiada zjawisko migracyjne na praktyki religijne. Autorka podejmuje problematykę mniejszości religijnych oraz zagadnienie laicyzmu w społeczeństwie „wieloreligijnym”.

Całe dzieło kończy epilog „*Iglesia en democracia*” (Kościół w demokracji) autorstwa Arcybiskupa Pamplony – Fernando Sebastián. Arcypasterz diecezji Pamplona stwierdza, że jako katolicy możemy żyć w demokracji i to w sposób zupełnie normalny, bez ukrywania tego, kim jesteśmy, działając w zgodzie z własnym sumieniem. „Nie możemy zgodzić się na to – zauważa arcybiskup – by zaakceptować idee, że aby być dobrym demokratą, trzeba być relatywistą w tym, co dotyczy religii i moralności”.

Książka stanowi poważny wkład w tematykę wzajemnych relacji Państwo – Kościół, Kościół – Demokracja oraz zawiera jakże aktualne zagadnienia wolności religijnej, moralności, etyki, małżeństwa i rodziny, które są dyskutowane i nierzadko kontestowane w debacie o przyszłym kształcie Europy. Z lektury tej książki wychodzi się bogatszym kulturowo i osadzonym w prawdziwej historii omawianych zagadnień.

Dla mnie osobiście lektura i recenzja książki *Cristianos y democracia* była wielką przyjemnością i zaszczytem. Nie tylko dlatego, iż niektórzy autorzy tego dzieła byli moimi wykładowcami, ale z racji samej treści i aktualności jaką zawiera ta pozycja.

Ks. Robert Kantor